

Мөһүр вә Мәһәббәт

Бәри башдан дежим ки, һөрмәтли охучулар бу сөһбәти Шәрг әдә-бијятында көрүб охудуглары меһр вә мәһәббәтлә гарышыг салмасынлар. Чүнки о языларда лирика, бурада исә јумор, орада сәммимјјәт, бурада исә мәһарәт, орада бирлик, бурада исә әјрылыг... тәсвир олуур. Хүләсә, тәфавүт чохдур вә габарыгдыр.

Мөһүр вә мәһәббәт дејәндә биз ики кәнар мәтләбин көзләнилмәдән јанашдыгыны, бирләшдијини демәк истәјирик. Мәлумдур ки, евләнмәк, аилә гурмаг, ширин севки аламиндә өмүр кечирмәк һәм вә һәр кәс үчүн аруз-камдыр. Чохларынын һәјәт мә'насыдыр. Бу хошбәхтлиг дәрүдур, үмуми аруздур, аңчаг тәәссүф ки, һәр адама гисмәт, мүјәссәр олармур. Бәхтин, тәлејин кәтирмәјиндән асылдыр, бирининки кәтирир, бирининки кәтирмир. Шаир јахшы дејиб:

Бириси көк—дејәрсән пәрвәридир,
Бириси бир сүмүкдүр, бир дәридир.
Бирисинин јағар дөвләт башындан,
Бириси көрмәјиб бир пул јашындан.

Узаға кетмәк лазым дејил, будур, бизим јахын гоншу-танышымыз Фираван ханымын оғлу Исмајыл нечә илдир әлләшир, аилә гурмаг истәјир. Пулу вар, күзәрәни да, имканы да вар. Амма гызы јола кәтирә билмир.

Мәсәлә о дејил ки, гыз оғланы, ја оғлан гызы севмәсин. Јох, чаванлар һәр икиси севишиб, көрүшүб, дилләшибләр. Бүтүн гоншулар көрәләјирдиләр ки, буларын тоју, хејир иши бу күн-сабабдыр. Назарлыг, тәдарүк көрүрләр.

Күвүн бириндә, лап бу јахын заманларда көрәмәксән ки, почтәдан бәзәкли, зәрли-зибалы дә'вәтнама кәлди:

«Һәјәт јолдашыңла бирликдә Сизи Сәәдәт сарајында тоја дә'вәт едирик».

Мүбарәк олсун!

Амма јох, Исмајылдын тоју ләнкијир, ајдан аја кечир, нәсә баш тутмур, нә исә манечилик едијән вар. Узун интизар оғланын да, гызын да әл-голуну бағлајыб. Көрүрсән гоншулар севинчлә бири-бириндә

сорушур, хејир иши арамсыз көзләјирләр. Амма нә Исмајылдан, нә гыздан, нә дә Фираван ханымдан хәбәр чыхыр...

—Ај Фираван ханым, һачандыр тој? Чалыб-ојнамаг истәјирик, чаванлары нијә интизарда гојурсунуз, күнаһдыр ахы?

—Фираван ханым әл-голуну товлајыб, башыны булајыр, чаванларын өзүндән шикајәтләнир:

—Ај оғул, дејир, зәманә дәјишиб, индики чаванларын чоху ипә-најир!

—Ај ханым, гојун чаванларын өзүндән сорушаг, бәлкә бир ешти-јаclarы вар.

—Сорушун, бәјәм онлар адама ачыг сөз дејирләр.

—Нечә демирләр?

—Демирләр, мызылданыб өтүрләр. Сән дә јана-јана галырсан! Мәним Исмајылла һәм зарафатым вар, һәм дә арамсыз ачыгдыр, раст кәләндә сөзүмү дејирәм:

—Ај Исмајыл, тој һачандыр, интизар бизи јорду ки?

—Тоја һәлә чох вар!

—Нијә чох вар?

—Чаным, бизим һәлә евләнмәкдән вачиб ишләримиз вар.

—Евләнмәк дә вачибдир!

—Гој бир тәһсилимизи баша вураг, һәлә көрәк нә олу.

—Тәһсилә нә вар, шүкүр, мәктәби гуртарырсыныз, гијмәтләриниз дә һамысы јахшы!

—Гуртармагына гуртарыр. Аңчаг иш гуртармыр, һәлә көрәк нә олу!

—Өртүлү сүфрәнин бир, ачыгын јүз ејби вар!

Нә Фираван ханым, нә дә Исмајыл мәнә ачыг сөз демәди. Тој тәдарүкүнү ләнкитмәјини мән биртәһәр гызын өзүндән — Лирадан өјрәнә билдим.

Өјрәндим дејәндә бөјүк дүшмәсин. Гызын Лиранын өзүндән јох, синиф јолдашларындан өјрәндим. Күман кәлмәјән гәриб бир сәбәб ики чаванын хејир ишиңә мане олу.

Бу елә бир сәбәбдир ки, әввәл илаһмагың кәлмир, чаванларын нә мадди ештијачы, нә дә мәнзил тәдарүкү, нә пал-палтар кәсири, вар. Нә дә физики чәһәтдән һагислији, мүаличә ештијачы вар.

Бунларын, арасында мүбаһисәли бир мәсәлә вар. Тәкчә бир мәсәлә: —Нә мәсәлә?

—Диплом!

Диплом әһвалаты, әлбәт ки, кечмишдә јох иди. һеч күман еләмәздин севдијини гыз, ја оғланын һансы тәһсилә, һансы диплому вар. Буну һеч сорушан олмазды. Диплом һәди, адамын өзүнүн иш бачарыгы, мә'рифәти, мәһарәти, гана чагы јохланарды. Инди көрүрсән бә'зән, бә'зән јох, чох вахт диплом сорушурлар:

—Де көрүм тәһсилин һәди?

—Һараны гуртармысан, нә дипломун вар?

Бу сөһбәт тәзә чыхыб. Әввәл о дәрзинин јанына кедәрдин ки, әлә кәстјүм тикир. О ашпазын дүканында һаһар јејәрдин ки, ладлы хәрәк биширир, о дәлләјә баш вурдурардын ки, әлә устәдыр.

Амма инди јох! Инди јолдашлар мүтәхәссисин јахшы-писини ахтармыр, мәнһз адамы диплому устанын јанына апарырлар. Кәстјүм нечә јарашыгысыз олу-олсун, дәрзи һаггында ағыздолусу, мүсбәт ладлашырлар:

—Билдирсән нечә устәдыр, әлә диплому вар. Бу уста али мәктәб гуртарыб. Елми шура габагында диплом иши мүдафиә еләјиб!

Инди севдији оглан—Исмајыл гыздан төлөб еләјир ки, кет аспирант ол, диссертасија мудафиә елә, соира кәл јаныма. Оисуз кәбин кәсдир-мәрәм, бил!

Иш ағырлашыб. Аспирант олмаг да асан дејил, инди гыз билмир нејләнн.

— Әши, евләнәнән, тојдан соңра аспирант оларам, нә вачиб шејдир?

— Јох!
Исмајыл шәрт гојуб:
— Мәнә кәлмәк истәјән гыз кәрәк аспирант, ја да елмәр намизәди олсун!

Гәрнбәдир, дүнја нә јаман дәјнишиб! Әввәл евләнән оглан көјчәк, һәјәли, тәрбијәли гыз ахтарарды. Инди дипломлу гыз ахтарыр. Әввәл аилә огланын газанчы илә доланарды, инди гызын газанчы, сәнәти олмасә, кәбин кәсдирмирләр. Әввәл гыз әрә кедәрди, инди бә'зи огланлар өзүнү јыхмаға газанчы јер ахтарырлар: «Белә дүшүнүрләр: «Гызын маашы илә ев доланар, өзүм дә кефлә кәзәрәм».

II.

Лира тој тәдарүкү һаггында бир дә сөһбәт саланда Исмајылдан һәмнн чавабы ешитди:

— Гыз, аспирант ишиниң дәлынча нијә дүшмүрсән?
— Нә билирсән дүшмүрәм?
— Дүшсән, инди сән икинчи курсда олардын.
— Курсун нә дәхли вар?
— Чох дәхли вар хејир ишимиз!
— Мәнчә, хејир ишин аспирантлыға дәхли јохдур!
— Јох, вар. Мән демишәм, аспирант олмасан, сәнинлә кәбин кәсдирмијәчәјәм. Сөз бир олар!

— Сән мәнәһбәт ахтарырсан, ја диплом?
Исмајыл нишанлысындан көзләмәдији сөзү ешидирди. Бир аз дурухандан, удгунандан соңра деди:

— Һәрәсинин өз јери вар!
— Көрүрәм ки, дипломун јери чох мөһкәмдир.
— Һарда мөһкәмдир?
— Сәнин гәлбинда.
— Елә исә, ону билирсәнсә, нијә тәләсмисән?
— Билдијим үчүн тәләсмисәм. Чүнки мәнә диплома бағлы мәнәһбәт јохдур.

— Јохдур, олсун! Кәбин үчүн буну еләмәк кәрәк!
— Сәнин әләминдә беләдир, мәним әләминдә диплома бағлы мәнәһбәтнин етибары јохдур! Бир гәпијә дәјмәз!

— Нијә јохдур?
— Чүнки ип гирыла биләр.
— Гирылар, јамајарыг.
— Јамағлы мәнәһбәт мәнә лазым дејил!
— Дејәсән сән ағзына кәләнни данышырсан!
— Данышанда нә олар?
— Бәсдир, сөз күләшдирмә, ај гыз!

Лира Исмајылдан арыландан соңра чаванлар гәзетинин редакциясына кетди:

— Мән сиздә әдәби ишчи кими чалыша биләрәмми?
Ону һөрмәтлә гаршыладылар:
— Бизә савадлы әдәби ишчиләр чох лазымдыр, Илгар буну дејиб ағ қағызы Лиранын гаршысына гојду вә деди:
— Бир балача әризә јазын, редактора верим...

О күндән Лиранын эми верилди. Мәтбуат ишиндә һәм һәвәс, һәм дә тәчрүбәси артмаға, илк јазылары гәзет сәһифәләриндә чап олунмаға башлады.

Исмајыл бир мүддәт Лираны ахтарды, аспирантура әһвалатының јохламаг истәди, Лира исә нә аспирантураны, нә дә Исмајылы ахтарды. Исмајыл бир күн ешитди ки, Сәәдәт сарајында гызын тојдур. Лира редакцияда бир огланла севишиб вә дәләшиб.

Исмајыл тәшвишлә гызы ахтарды, консерт ахшамы бағчада тутду:
— Лира, бәс мәнә сөз вермәмишдин?
— Нә сөз?

— Демирдин сәни сеvirәм?
— О вахт мән сеvirдим, сән диплом истәдин. Бизимки тутмады.
— Бир мәнә дејәрдин ки, баш тутмур!
— Демәјә нә еһтијач, көрдүн ки, баш тутмады!
— Бәс белә дөнүклүк олар?
— Оглан дәнәнәнән соңра гыза нә кәлиб? Дөнүклүјүн ики башы

вар.
— Бәс белә олду?
— Дејәсән белә олду. Дипломлу сеvкинн ахыры дипломсуз үзүлүр.

Ики дәфә доғуланлар

Дәдә-бабадан көрмүшүк ки, инсан бир дәфә доғулар, бир дәфә дә өләр. Шаһ олсун, һәмбал олсун. Варлы ја касыб олсун. Адам бир дәфә доғулар.

Амма инди көрүрсән ки, бир дәфә нәдир, елә адамлар вар ки, ики дәфә, ја бир нечә дәфә доғулурлар. Өзү дә беләси бир дејил, ики дејил, јохдур. Узаға кетмәјәк, лап бизим гапыбир гоншумуз монғјор Гәләндәр!

Гәләндәр илдә ики дәфә тәвәллүд гоншумуз монғјор Гәләндәр! Јанвар ајында, бир дә ијулуң чырчырама истисиндә. Әввәл бә'зи адамлар баша дүшмүрдүләр, тәәччүб еләјирдиләр. Соңра Гәләндәр өзү «Чавамлары» баша салды, јахшы баша салды, изаһ еләди. Даһа инди һамаја ајдындыр ки, Гәләндәрин тәвәллүдү илдә ики дәфәдир: гышда, јада!

Буну даһа баша дүшмәјән јохдур. Чохлары да Гәләндәрин фајдалы тәчрүбәсиндән истифадә едәрәк ики дәфә тәвәллүдү дәб салмаға, маға чалышырлар.

Ики дәфә доғулмағын дүздүр, башағысы вар, амма фајдалы шејдир. Дејәсән сизин ичиниздә буна шүбһә еләјән, суал вермәк истәјәнләр вар:

— А балам, ики дәфә доғулмаг нечә олан ишдир? Гәләндәр буну нечә изаһ едиб баша салыр?

Һеч дарыхмајын, мән сизин суалларыңызә сакичә чаваб верим. Шүбһәләринизи дә папирос түстүсү кими дағыдм кәтсән. Ди эһнмәт сизин, гулаг асын. Гулаг асын, көрүн Гәләндәр бу чәтин мәсәләни нечә ачылыгла һәлл еләјир, һамыја баша салыр.

О киши дејир ки, мәним анадан олмағым илин чәтин, сојуг мөвсүдә дүшүб. Мәни анам јанвар ајында—јанварын 8-дә, чилләдән 15 күн ичиндә, мәним доғуб, өзү дә гышын боранлы, туфанлы, күнләриндә, гујудан чыккәндә, О саат да исти әскијә бүрүјүб ичәри апарыблар, агламағыма ашырыб, әл-үзүмү јујуб бәләјә салыблар. Гоһум-әгрәба текүдүб кәлиб, һәмнн ағзына салып, бајрам, көзәдәлиһы вериблар. Чамаат бир ај анамы, атамы

тәбрик еләйиб. Ајры чүр шадлыг олуб. Чүнки бизим аиләдә оғлан уша-
чы олиурду, дуа јаздырмагдан јоруулмушдулар.

Сәвара да ки, феврал, март кәлир, чәршәнбә, Новруз бајрамы, ша-
кәрбура, пахлава, филан... Аиләдә баш гарышыб, иш узаныб, үзүм вах-
ты, даһа доғрусу, шаныја хал дүшәндә јадә салыблар «ушағын төвәл-
дүдү галды, дөфтәрә јазылмады».

Анам јох, атам јазыг тәшвишә дүшүб, иларәләрә гачыб, кағыз, јох-
лама филан чыхардыб апарыб шәһәр идарәсиндә адымы јаздырыб,
Ијул айынын 8-дә јаздырыб ки, бәли, Мәшәди Гәнбәрин гаракөз оғлу
олду, адыны да гојдулар Гөләндәр.

Ијди одур-будур һәм јанварын 8-дә, һәм дә ијулун 8-дә биздә
тәвалләдүд бајрамыны гејд еләјирик, бир ил дә јаддан чыхармырыг,
Мәним ики дөфә доғулмағым, аллаһ сизә гисмәт еләсин, бах беләчә
олуб!

Әввәл анам аһ-вај елијәрди, инди даһа өјрәшибдир. Атам ону баша
салыр ки, ај рәһмәтлийин гызы, елә бил ики оғлун олуб, Икисинин дә зәһ-
мәтин чәкәчәкдин, ја јох? Инди аллаһ сәнә вердији ушағын гәдрини
бил, чәфасыны чәк!

Анам јазыг да үзүјолә арваддыр, табе олур, башыны ашағы салыб
дејир: — Сөзүм јохдур, а киши, Гәләндәрә чаным гурбан, нә дејирәм! һәр
зәһмәти өз бојнума, тәки күнү кош кечсин!

Гәм гәми кәтирәр, дәм дәм!

Дивары нәм јыхар,
Икиди гәм!
ЕЛ СӨЗҮ

Фитрәт тәксини јола салыб, ганыја тәрәф дөндү, тез һәкимин таба-
ғына кечиб, бәләдчялик еләмәк истәди:

— Бу тәрәфдән, багчанын габагындан кәлиң, доктор, хәстә бу јан-
ладыр!
Әскүрүб сәс чыхарды ки, евдәкиләр хәбәр тутсуңлар. Билсинләр,
ки, һәким кәлир.

Атасы бир һәфтәјә јакын иди јатырды, јанына кәлән һәкимләрин
һәрәси бир дәрман јазыб кедирди. Буңлар нәинки хәстәни, һеч евдәкә
ләри дә разы салмырды. Чүнки хәстәнин, хәстәлийин һалы дәјишмирдә.
Дејәсәң, бу һәкимләрин һеч бири дәрди дүрүст тапа билмирди. Она кә-
рә даһа тәсирли дәрман јазмырдылар. Фитрәт буну һисс едирди, ата-
сындан кизләдирди. Ән нәһәјәт, чохларынын лоғман һәким сајдыгы Ве-
сову кәтирмәјә кетмишди.

Вејсов, бу шәһәрдә, бәлкә дә бүтүн маһалда габил һәким сајылы-
ды. Фитрәт өзү онун далынча кетмиш, вәдәсини алыб кәтирмишди.
Чохдан арзуладыгы һәким һәјәтә кирән кими, Фитрәтин үрәјини
бир тәсалли, тәскилилик һасил олду. Дүшүңдү ки, атам үрәјинчә истәди,
ји һәкимни көрүб севинәчәк, онун мәсләһәтләринә инаначаг, дәрманын
да јәгин ки, сөзсүз гәбул едәчәк!

Елә дә олду. һәким салам вериб, хәстәјә јакынлашан кими, хә-
луруб өтурду. һәкимә јер кәстәрди:
— Бујурун әјләшин!

— Сағ олун, бурда отурарам, зәһмәт чәкмәјин, раһат олун. Де-
көрүм, шикајәтиниз нәдәндир, нечә мүддәтдир јатырсыныз?

Һәкимин мүләјим, мейрибан суалларына хәстә тәфсиләтлә дүрүст
чаваб вермәјә башлады:

— Доктор, шикајәт дејәндә, бир јеримдәнди бәјәм? Дәвјә дејиләр
бојун икјә әјридир? Деңи һарам дүздүр ки! Оуну сөзү олмасын...

— Јумор хејирли шејдир, күлмәк лазымдыр. Күлүш сизи мүәлицә
едәчәк. Демәк, күлмәк лазымдыр.
Хәстә һөвәслә сөзүнә давам етди:
— Дөвәнин сөзү олмасын, елә бил бәдәнимә икјә батырырлар: со-
безар кими һәр шејдән һирсләнирәм, һөвәсаләдән чыхырам, даһа өзүмә
кәлә билмирәм. Дејирләр ган тәәјиги, шәкәр, филан, буңларын һамысы
куја бир-биринә индл азарлардыр. Амма мән белә көрүрәм ки, дүз де-
тифаг вар, бирләшибләр. Сөзләшибләр ки, мән бәдбәхти тәзликлә бөјрү
үстә јыхсыңлар, арадән көтүрсүңләр. Доктор, буңларын итифагыны
дағызмаға да мәним күчүм чатмыр, шаир јакшы дејиб:
Дүшмән бир олса, дәфини асаңдыр ејләмәк,
Вај ол күнә ким, үз гоја дөрд бир кәнирдән!

Мәрәзләр дөрд јандан һүчүм чәкиб. Доктор, өмрүңүз үзүн олсуң,
бәлкә Сиз мәни бу бәладан гуртарарсыныз! Мән зәиф, ачизәм. Сизин
силаһыңыз чохдур, кәсәрлидир!
Һәким хәстәнин нәбзини тутду, үрәјини јохлады. дәрманларына
көз кәздириди.

— Сиз, — деди, — бу азарларын адыны сајмагданса, мәнә бир ағры-
торхмујун. Чох фикир-хәјал еләмәјин. Тәбабәт инди күчлүдүр. Фикир
шаллаһ, дев үрәји вар. Гәм-гүссәни дағдың, үрәк раһатлығы өзү му-
дәләкәдир...

Хәстә, һәкимин сөзләриндән гүввәт алмыш кими, әләвә етди:
— Доктор, гәдәминиз, кәлшиниз мәнә гүввәт верир. Сағ олун!
Һәким хәстәнин тәнәффүсүнә бир дә гулаг асды. Күлә-күлә тәкрар
етди:

— Сиздә, машаллаһ, дев үрәји вар; буна азар-безар јакын дүш-
кәмәлидир. Балача сојугламысыныз.
— Јох, доктор бу азар мәни үзүр, доктор!
— Чидди бир шеј јохдур, шүкүр, сағлам бәдәниниз вар, бир аз со-
уламысыныз, тәрлијәрсиниз чыхыб кедәр. Чох аһ-зар еләмәјин дә фај-
дасы јохдур.

Һәким үзүнү Фитрәтә чевирди:
— Нахошун јанында дәрл-гәмдән јох, үрәкәчан сөзләрдән дапы-
шы, нахоша дејиб-күлмәк лазымдыр. Сызылтынын хејри олмаз,
азары јаддан чыхардын. һәким дивардан асылан тара бахды. — Буру
һәким чалыр?

Фитрәт утана-утана деди:
— Мән чалырдым, чапан вахты.
— Инди сәнә нә олуб, һәлә гочалмағына әлли ил вар, һәрдәңбир
атанын үрәјини ач!

— Өзү истәјәндә чалырам.
— Сән чалсан, өзү истәјәр, нахошу гәмләнмәјә гојмајын! Аталар
һәкми дејиб:
«Гәм-гәми кәтирәр, дәм-дәм!»

Һәким дәрман јазыб тәсәлли верди, худаһафизләшди.
Һәким кедәндән сонра нахош Фитрәтә бахды:

— Буну хардан кәтирмисән?
 — Поликлиникадан!
 — Бу әввәлкиләрдән дежил, бир тәһәр данышырды. Тој-дүјүн адамына охшајыр. Дејәсэн, бу да үслубуну дәјишиб!
 — Ата, сәнин үрәјини ачаг истәјир. Истәјир сәнин ејнин ачылсын, дејиб-күләсэн! Гаһ-гаһ нәјә ләзимдыр!
 — Кет дәрманы ал, көрәк нә олур. Дејиб-күлмәк үчүн көрәк бәдән саһманда ола. Мәним чаным әлдән кедиб ахы!
 — Сизә елә кәлир, јорғунлуг чыхандан сонра белә демәзсиниз!
 Фитрәт һәјәтә чыханда хәстәнин нәвәси Алтај ичәри кирди, баба-сынын шәклини кәтирди:
 — Ај баба, мәктәбдә өзүм чәкмишәм. Мүәллим бахды, деди әчәбди, көр нә јахшыдыр, дивардан асыммы?
 Хәстә дирәкләниб шәклә бахды, күлүмсәди:
 — Доғрудан да әчәб чәкмисән, шәкил чәкмәји хардан өјрәнмисән?
 — Мәктәбдә, һамы јолдашларымыз чәкир.
 — Бәс мәним бурнум јәни белә јекәди?
 — Јекә дејил, јатанда јекә көрүнүр.
 — Демәли дурсам, дүзәлчәк?
 — Дуранда јарашыглы олур, һә!
 Хәстә ајага дурду вә Алтаја әмр еләди:
 — Мән дурдум, гәләми көтүр, сәһвини дүзәлт!
 Алтај чәлд карандашы әлинә алды, шәкли көтүрүб дүзәлтмәјә

башлады:

— Бир балача дајан, тәрпәнмә!
 Хәстә хүсуси, рәсми тәмкин илә дајаныб Алтаја тәрәф бахды:
 — Дүзәлт, бала!
 — Баба лап дүзәлдү бах!
 — Чох сағ ол, гој јеримә кирим!
 — Јох, јатма, баба, евдә бир аз кәз, үрәјин ачылсын!
 — Бәс јатмајым?
 — Јох, баба, јатма, ағырлашарсан, кәз, үрәјин ачылсын!
 Бабасы Алтајы гучаглајыб өлдү:
 — Сәнин кими нәвәси оланым һәмишә үрәјин ачылар, чох сағ ол!
 — Баба шәкли дивара вурумму?
 — Вур, лап башдакы дивара, бөјүк шәкилләрин јанына вур! Тој көрәнләр десин, чаван рәссам Алтај чәкиб, Алтај!
 Алтај тәшвишлә отагда сага-сола гачыб мых ахтарырды. Дејәсэн бәс бу саат тамашачылар ичәри долачаг, шәклә тамаша едиб, рәссам ушага әнсән дејәчәкдиләр.

Ахтаран тапар

Ахтаран!
 Буну нә мүрә баша дүшмәк олар? Ким ахтарыр, нә ахтарыр, нә ахтарыр?
 Бу суаллара чаваб вермәк үчүн, көрәк бир гәдәр башдан бәсә лајаг.
 Ахтаран адам Матан халадыр. Һәмишә ону күчәләрин көлкәли тәрәфиндә, башында чадра, ајағында башмаг, хәјаллы, ја јухулу ким сүрүнән, јеријән көрәрсән.
 Ахтарыр, нә ахтарыр?
 Инди ахтаран чоҳдур. Бири тәзә либас, бири, харичи мебел, бири газанчлы гуллуғ, бири јарашыглы отаг ахтарыр. Бири кәзәл гыз ахтарыр.

дыр. Матан хала буиларын һеч бириндән дејил. Амма Матан хала да ахтарыр. О, башгаларындан фәрғли олараг јер ахтарыр, агламаға төм јери, јас јери ахтармагдыр. Бу адамын да хәсијјәти мәсин, данышмасын, ачаг ағласын. Ағламағ, јемәсин, ичмәсин, кәзмәларыны беш бармағы кими билир вә ләзим мәрасиминин бүтүн тајда-буну мәсчиддә өјрәдибләр. Мәһәррәмлик мәрасимини ахырачән изләхала олур.

Өлү харда басдырылыр, үчү, једдиси, гырхы һачандыр?
 Өлү јијәси киријәндә Матан арвад аглајыр, охшајыб аглајыр. Елә јаныглы сөзләр гошуб ағы дејир ки, ев сәһибинин үрәји таб кәтирмир. Матанын дәрди нәдир, нијә белә јаныглы аглајыр? Һеч ким бил-киримир. Охшајыб аглајыр.
 Оиун сәсини Гәләндәр касди. Күнүн бириндә евә кәләндә шивән көрдү, арвадындан сорушду:
 — Нә олуб, Кәһһәр, бу нә шивәндир?
 — Матан хала кәлиб.
 — Нијә кәлиб, бу нә гышгырыг-гијамәтдир?
 — Агламағ истәјир.
 — Мәним евимдә шивән салмасын, бу нәдир? Ај арвад, сәсини кәс, дур чых бајыра!

— Дајан бир!
 — Дајанмалы сәнсән, бәсдир. Утанмырсан, евләрә вај кәтирирсән?
 — Рәһмәтликләр.
 — Рәһмәтликләрә ләһнәт охудан сәнсән! Ишин-пешән јох, сәнәтин агламагдыр, сәни бу јола салан ким олубса, гәләт еләјиб.
 — Мән јадыма салырам...
 — Халг иш көрүр, план долдурур, сән дә көз јашы төкүр, вај-шивән кәтирирсән, бәсдир! Бир дә сәнин сәсини бу тәрәфләрдә ешитсән, ичлисә верәчәјәм, бәсдир.

Матан хала Гәләндәрин горхусундан агламағы тәркитди. Бекар оғурмагдан о гәдәр јорулду ки, рәнкли ип алыб өзүнә жакет тохумаға башлады. Днидирәндә һамыја дејир:
 — Аллаһ Гәләндәрин атасына рәһмәт еләсин, мәни ајылтды, чоҳ көмәк еләди! Иш адамын чөвһәри имиш.
 Бекарчылыг адамы бәдбәхт еләјирмиш!

Евләндиләр

Һәрә бир чүр дүшүнүр. Бири дејир, оғул көрәк атанын далынча етсин. Бири дә дејир, јох, ата көрәк оғулу изләсин, мүәсир мәтләбләр оғула гулаг ассын.
 Мәнимки дә белә олду. Тофиги—оғлуму лап ушаг вахтындан изләнишәм, башына бурахмамышам. Һәр јерә өзүм апармышам, һәр ишә оғлум гојмушам, баш чәкмишәм, јохламышам, көстәриш вермишәм, ар-башы олмушам. Һәмишә белә олуб. Оғлум да рәһәт олуб, мән дә! Техникуму гуртаранда ешитдим оғлуму Дәстәфура, рајона ишә ендәдирләр.
 Һара? Дәстәфура! Паһ, буну мәнә демәк олар, башымдан од чых-ды. Бир баш чумдум назирлијә:

—А кишиләр, Дәстәфур һара, бизим ушаг һара? Тофиг әркәүи ушагдыр. Нечә дејәрләр, һәлә бир һәфтә евдән кәнарда ахшамламайыб. Ону сиз көтүрүб дағын кәлләсинә, машындан, фәјтондан узаг бир јерә, кимин үмидинә көндәрирсиз? Мәним оғлумун әлиндә лаваш бојда аттестаты вар, өзү дә имзасы, мөһүрү үстүндә.

Јох, ону узага гојмарам, дәјишин, хаһиш еләјирәм.

Јалвар-јапыш еләдим, шәһәрдә ишә гојдулар. Гојдулар, амма өзү мә дә баша салдылар ки, оғлун шәһәрдә иш бачармаса, өзүн күнаһкар сан, сонрадан лап узаг кәндә кетмәли олачаг, онда да әлин һәр јердән үзүләмәк, хаһишини ешитмәјәчәкләр, бил!

—Јох,—дедим.—јолдаш, Тофиг иш биләнди, шәһәрдә баш чыхар-дар!

Ушагы ишә тәзәчә гојмушдум, ики ај чәкмәди, ешитдим Тофигин иши ајры чүрдүр. Нә чүр? Назирликдә динч дурмайыб, бир гызла алышыб! Чаван оғлан, өзү дә көзәкәлим. Инди дә нә чохду ахтаран гызлар. Әлбәт ки, Тофиг кими бир оғланы ким әлдән верәр? Ајыг гыз өзү нү салыб бизим оғланын үстүнә. Оғлан да ејнән атасы кими, утанчаг, һәјалы. Нејләсин јазыг?

Тез өзүмү салдым назирин јанына:

—Јолдаш назир, Тофигин өз нишанлысы вар. Тој тәдарүкү көрүрүк, бу тәзә гыз сизин идәрәдә оғлана бәнд олуб! Нә истәјир бизим оғландан, бир сорушун көрәк!

Назир деди ки, биз шәхси ишә гарышмырыг!

Дедим ки, ејби јохдур, өзүм гарышарам. Сабаһы күн күчәдә һәмни гызы тутдум:

—А гыз, адам башына гәһәт олуб?

—Нечә бәјәм?

—Нечәси јохдур, Тофиг нечә илдир нишанлыдыр ахы!

—Бизимки тез олар, ил чәкмәз!

(Паһ атоннан, гызда үзә бах һа!).

—Јох, јох—дедим,—гызым, сән Тофигдән әл чәк!

Гыз үзүмә тәрс-тәрс бахды. Чаваб вермәди, дуз өтдү. Бир дә ешитдим ки, оғлуму ишдән говмаг истәјирләр. Сән демә, гызын фитнәси имиш. Дејирмиш ја мәни алачагсан, ја ишдән әл чәкәчкән!

Јенә әлачым кәсилди, гачдым назирин јанына:

—Јолдаш назир, бу гыз оғлумдан нә истәјир?

—Нә истәјир?

—Тофигә бәнд олуб!

—Сәнин адын Тофигдир?

—Јох, мәним адым ајрыдыр.

—Гыз сәнә вурулуб?

—Јох, мәним 60 јашым вар!

—Бәс сән нијә тәшвишә дүшмүсән?

—Оғлум...

—Кет, гој оғлан кәлсин!

Тофиги диндирмәк олмады.

А кишиләр, Тофигин үзү дөндү, нә дендү. Гыз кәдәни нечә өвсүн ламышдыса, доғма атасынын сөзүнә бахмады. Уз дөндәриб кетди. Кетди, нә кетди!

Бир дә ешитдим ки, евләниб, нә чеһиз, нә меһиз, бир чүт ушаглары вар: бир оғлан, бир гыз.

Бај, сәни, ај фәләк, көр дунја нечә дә дәјишиб?! Оғлан да, гыз да истәдијинә кедир, нә ата, нә ана, нә филан! Чаванлар белә олуб!

Тамам ајры чүр!

